

націй як допоміжний засіб для визначення правових норм [16]. Слід відмітити, що Статут не встановлює жорсткий перелік джерел міжнародного права, та не є вичерпним. На жаль, в Конституції України не закріплено положення, що загальновизнані норми міжнародного права, тобто міжнародні звичаї, є частиною національного законодавства. Хоча, підписавши Статут ООН, Україна визнала міжнародний звичай нормою міжнародного права.

Отже, на нашу думку, до джерел міжнародно-правового регулювання праці відносяться: міжнародні договори, міжнародні звичаї, акти міжнародних організацій та міждержавних об'єднань, які закріплюють міжнародні принципи, загальновизнані норми міжнародного трудового права, встановлюють міжнародні трудові стандарти.

Список літератури: 1. Александров Н.Г. Понятие источника права// Ученые труды ВИЮН. Вып.VII. М., 1946. 2. Поляков А.В. Общая теория права: Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода: Курс лекций. СПб., 2004. 3. Голунский С.А., Строгович М.С. Теория государства и права. М., 1940. 4. Гражданский процесс: Учебник для юридических высших учебных заведений. М., 1946. 5. Зивс С.Л. Развитие формы права в современных империалистических государствах. М., 1960. 6. Сергеевич В.И. Лекции по истории русского права. СПб., 1889-1890. 7. Теория государства и права. Уч. для вузов и фак-в / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. М., 1997. 8. Явич Л.С. Общая теория права. Л., 1976. 9. Михайловский И.В. Очерки философии права. Т.1. Томск, 1914. 10. Жук Л.В. Джерела податкового права України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Чернівці, 2005. 11. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. М. Н. Марченко. М., 1998. 12. Жан-Луи Бержель. Общая теория права. М., 2000. 13. Александров Н.Г. Понятие источника права// Ученые труды ВИЮН. Вып.VII. М.,1946. 14. Теория государства и права. Уч. для вузов и фак-в / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. М., 1997. 15. Международное право. Учебник для вузов. Ответственные редакторы – проф. Г. В. Игнатенко и проф. О.И. Тиунов. М., 1999. 16. Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945 //Інфодиск: Законодавство України, ліцензія №13F4839F, версія 7.0.1 №10 01/10/2005.

Надійшла до редколегії 03.05.06

М.О. Горелов

ОРГАНІЗАЦІЙНА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

З'ясування сутності організаційної та функціональної структури було предметом досліджень Ю.І.Азарова, О.О.Алексєєва, М.І. Бажанова, О.М. Бандурки, О.В. Бауліна, П.Д. Біленчука, О.В. Горбачова, Т.Г. Каткової, Г.К. Кожевнікова, П.В. Коляди, П.П. Михайленка, Г.М. Омеляненко, М.В. Салтевського, В.М. Тертишника, І.М. Шопіної та ін. Однак у теоретичному аспекті відсутній єдиний підхід серед науковців у розумінні цих категорій, що потребує подальших наукових пошуків у цій сфері.

Перед безпосереднім визначенням організаційної та функціональної структури доцільним буде з'ясування самого терміна «структура», який має декілька значень. Як зазначає А.Й. Француз, «структура – це сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність [1, с.438]. В.І. Кноррінг під структурою розуміє форму організації системи, єдність стійких взаємозв'язків між елементами, що складають систему [2, с.118]. Ми погоджуємось з думкою В.М. Плішкіна, який зазначає, що «структурність є неодмінною основою існування будь-яких систем. У світі немає систем без структури, оскільки відсутність самих елементів або взаємозв'язків між ними не дозволяє говорити про наявність єдиного цілісного утворення, тобто системи» [3, с.173].

Слід відзначити і те, що дефініція поняття «структура» міститься в нормативно-правових актах. Так, в Інструкції з організаційно-штатної роботи в системі Міністерства внутрішніх справ України структуру визначено як графічну або текстову модель організаційної побудови органу чи підрозділу, яка відображає взаємне розташування, взаємодію та підпорядкованість підрозділів і посад для виконання покладених на орган (підрозділ) завдань і функцій [4]. Таким чином, можна зробити висновок, що структура – це сукупність функціональних елементів системи, об'єднаних певними зв'язками. У цьому ж нормативному акті передбачений порядок розробки та затвердження структури органів і підрозділів внутрішніх справ. Так, загальна структура Міністерства внутрішніх справ України затверджується Верховною Радою України. Структура центрального апарату МВС затверджується Міністром за погодженням з Президентом України. Примірні (типові) структури, примірні (типові) штати органів і підрозділів, переліки посад і граничних спеціальних та військових звань за цими посадами, штатні нормативи і зміни до них затверджуються наказами Міністра внутрішніх справ України відповідно до нормативно-правових актів України.

Очевидно, що примірні (типові) структури, примірні (типові) штати органів і підрозділів внутрішніх справ повинні відповідати таким вимогам, як: оптимальність, раціональність, простота та економічність; відображення всіх напрямків діяльності органу чи підрозділу відповідно до покладених завдань і функцій; виключення паралельно діючих та дублюючих підрозділів і посад; максимальне обмеження кількості ієрархічних ступенів; підпорядкування органу чи підрозділу безпосередньо тільки одному керівнику та органу вищого рівня.

Слід погодитись з В.М. Плішкіним, що завдання та функції системи обумовлюють її *організаційну структуру*, яка є одним із основних елементів управління системою. Вона характеризується, насамперед, розподілом цілей та завдань системи між підрозділа-

ми та працівниками організації [3, с.173]. Вважаємо, що організаційна структура органів внутрішніх справ є формою розподілу праці. Зв'язки організаційної структури можна підрозділити на три основних види: організаційно-предметні, що виникають між працівниками з приводу використання ними різних засобів; організаційно-функціональні, тобто взаємозв'язки між працівниками за ступенем їх участі в спільній професійній праці; організаційно-адміністративні, що обумовлені субординацією працівників, тобто зв'язки керівництва та підлеглих.

Як було зазначено вище, серед науковців відсутня єдина думка щодо визначення поняття «організаційна структура». Так, Б.І. Кожохін організаційну структуру визначає як «внутрішню побудову органів управління з характерними для них прямими, зворотними і багатосторонніми взаємозв'язками» [5, с.56]. Г.В. Щокін вважає, що система, між елементами якої встановлені зв'язки, які забезпечують взаємодію її елементів, направлену на досягнення певних цілей, є організованою. Структура, яка відображає склад і підлеглисть різних елементів, ланок і ступенів управління, що функціонують для досягнення певної мети, називається організаційною [6, с.336]. В.М.Плішкін зазначав, що в загальному вигляді організаційну структуру соціальної системи можна визначити як сукупність посад, об'єднаних за допомогою організаційних зв'язків [3, с.174].

Г.В. Щокін пропонує наступні умови (або критерії) раціональної організаційної структури: відповідність ланок управління його функціям; мінімальне число ступенів (ланок) у ієрархії управління; зосередження на кожній ступені усіх необхідних функцій управління; концентрація функціональних ланок у функціональних вузлах; чітке виділення участі кожної функціональної ланки у єдиному процесі управління, виключення дублювання функцій; найменше число джерел «прийому» і «виходу» команд з кожної ланки управління [6, с.339].

На нашу думку, організаційна структура органів досудового слідства системи МВС – це сукупність слідчих підрозділів (Головне слідче управління Міністерства внутрішніх справ України; слідчі управління, відділи головних управлінь, управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі та на транспорті; слідчі відділи, відділення, групи міських, районних, міськрайонних, лінійних управлінь, відділів, відділень ГУМВС, УМВС, УМВСТ, підрозділів спеціальної міліції) та стійких зв'язків між ними, що обумовлені їх побудовою та забезпечують їх цілісність під час виконання завдань щодо всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин у справах про злочини.

Таким чином, можна виділити декілька ознак організаційної структури слідчих підрозділів системи МВС України: вона спря-

мована на встановлення взаємозв'язків між окремими слідчими підрозділами та їх слідчими; визначає завдання, функції, повноваження і відповідальність слідчих на різних рівнях управління; забезпечує координацію слідчої діяльності; визначає організаційну поведінку слідчих і якість праці слідчого колективу.

Як бачимо, організаційна структура слідчих підрозділів безпосередньо пов'язана із їх *функціональною структурою*. Такий підхід, що відображає взаємозв'язок між структурою управління та функціями, є не тільки науково обґрунтованим, а й відповідає нагальним вимогам сьогодення – удосконаленню системи управління ОВС в цілому та органів досудового слідства зокрема. Функції і структура управління – два нерозривно взаємозв'язаних та взаємообумовлених боки єдиного цілого – організації системи управління і виступають відповідно як зміст і форма процесу управління. Наявність організаційної структури управління і її розвиток є основою всієї організації. Поза їх межами виключається можливість реалізації функцій управління.

Функціональна спеціалізація в органах досудового слідства системи МВС може бути пов'язана як із забезпеченням реалізації певних зовнішніх функцій (наприклад, створення окремих груп слідчих для розслідування тих чи інших злочинів, спеціалізація слідчих по розслідуванню окремих видів злочинів тощо), так і з внутрішньо-організаційними завданнями (наприклад, створення організаційно-методичного підрозділу).

Функціональна структура значно полегшує роботу керівника, оскільки у нього є заступники і практично йому треба працювати тільки з ними, а не з усім колективом виконавців індивідуально. Кожний із заступників у функціональних напрямках зобов'язаний компетентно вирішувати завдання, які виникають, і має право ухвалювати самостійні рішення у межах своїх повноважень. Особливо плідною є ця структура управління, коли організація спеціалізується у декількох напрямках діяльності, що вимагає спеціалізації керівників підрозділів.

Як відзначає В.І. Кнорінг, основна вада функціональної структури полягає в тому, що більшість оперативних рішень, незалежно від їх важливості, повинен приймати вищий керівник. Звідси він робить висновок, що функціональну структуру доцільно застосовувати в тих випадках, коли обмежені види діяльності й організація діє в стабільних зовнішніх умовах [2, с.119]. На нашу думку, функціональний тип структури використовується при управлінні рівнем більш високого порядку, при керуванні більшою кількістю підлеглих, коли необхідно розподілити обов'язки підлеглих за окремими функціями. Наприклад, начальник слідчого підрозділу несе персональну відповідальність за стан слідчої роботи в слідчому підрозділі та за виконання покладених на нього завдань, а

окремі функції управління слідчим підрозділом делегуються його заступниками, які відповідають за розслідування окремих видів злочинів. Відповідно до п.4.2 Типового Положення про слідчий відділ, відділення, групи міського, районного, міськрайонного, лінійного управління, відділу, відділення ГУМВС, УМВС, УМВСТ, підрозділу спеціальної міліції начальник слідчого підрозділу може мати заступника (заступників). Кількість посад заступників начальника слідчого підрозділу визначається відповідно до нормативів, установлених наказами МВС України [7].

На нашу думку, на рівні районної ланки, залежно від штатних можливостей слідчих підрозділів, доцільно впроваджувати принцип спеціалізації слідчих по розслідуванню найбільш розповсюджених категорій (видів) злочинів: крадіжок; грабеджів, вимагань, шахрайств, злочинів проти громадського порядку та моральності, злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, підпалів тощо. У слідчих підрозділах з малою штатною чисельністю слідчих керівники міськрайвідділів внутрішніх справ, начальники слідчих відділів (відділень) повинні впроваджувати у слідчу діяльність принципи взаємозамінності слідчих з урахуванням їх знань, досвіду та схильностей до розслідування певної групи (виду) злочинів. Наприклад, практикою слідчої діяльності доведено, що справи про злочини, які скоєні неповнолітніми, доцільніше доручати слідчим-жінкам. Крім того, керівникам слідчих апаратів МВС обласного рівня необхідно скласти і постійно оновлювати списки слідчих, які спеціалізуються на розслідуванні тієї або іншої категорії кримінальних справ, що дозволить: більш спеціалізовано організувати навчання з підвищення професійної майстерності слідчих. Як наслідок, необхідно відмовитися від практики зборів для підвищення кваліфікації усіх слідчих, а проводити їх підготовку тільки по попередньо визначених категоріях кримінальних справ, розслідуваних даними особами; виявляти слідчих, які показують високі результати під час розслідування певних категорій кримінальних справ та використовувати їх у роботі слідчо-оперативних груп, створених для розслідування резонансних справ.

Сьогодні дуже гостро стоїть питання участі захисників у процесі як під час проведення досудового слідства, так і в судовому засіданні. Запроваджений в Україні прогресивний порядок забезпечення захисту обвинуваченого залишається матеріально не підкріпленим. Право обвинуваченого на захист, як це не парадоксально, блокується позицією самих адвокатів, які не бажають безкоштовно виконувати свої функції, а держава не в змозі оплатити їх послуги. У той же час, протягом минулого року до кримінальної відповідальності було притягнуто 138 тисяч осіб, які на момент вчинення злочину не мали доходів і не могли сплатити послуги

захисників. Відносно таких обвинувачених обов'язок забезпечити право на захист, згідно з чинним кримінально-процесуальним законодавством, покладено на слідчих, які значну частину свого робочого часу витрачають на пошуки захисника. У свою чергу, відмова адвоката від виконання своїх обов'язків щодо захисту обвинуваченого за призначенням слідчого і суду не тягне за собою ніякої відповідальності.

Підводячи підсумок, зазначимо, що в реформуванні органів досудового слідства системи МВС України головним є не тільки удосконалення організаційної та функціональної структури слідчого апарату, а й реформування кримінального судочинства, приведення його у відповідність до потреб суспільства, яке неможливе без внесення радикальних змін до інституту розслідування кримінальних справ, і в першу чергу, у бік логічного спрощення самого процесу. Особливо це стосується процедури розслідування нетяжких злочинів та злочинів, розслідування яких не становить значних труднощів.

Список літератури: 1. Француз А.Й. Складні адміністративні системи: організаційно-правові засади управління: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2000. 2. Кноринг В.И. Теория, практика и искусство управления. Учебник для вузов по специальности «Менеджмент». М., 1999. 3. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник / За ред. Ю.Ф. Кравченка. К., 1999. 4. Про нормативне забезпечення організаційно-штатної роботи Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України № 190 від 25 лютого 2004 р. 5. Кожохин Б.И. Управление общественными процессами. М., 1978. 6. Шекин Г.В. Теория социального управления: Монография. К., 1996. 7. Типове Положення про слідчий відділ, відділення, групу міського, районного, міськрайонного, лінійного управління, відділу, відділення ГУМВС, УМВС, УМВСТ, підрозділу спеціальної міліції: Наказ МВС України 25 грудня 2003 року № 1600.

Надійшла до редколегії 11.05.06